

AN INVESTIGATION INTO THE SUFFIX OF

+ki AND THE STRUCTURE OF +DAki

+ki Eki ve +DAki Yapısı Üzerine Bir İnceleme

Metin DEMİRCİ¹ & Mehmet Fatih DİNÇASLAN²

Abstract

Language is a constantly developing and changing communication tool. Revealing the phonological, morphological, syntactic and semantic features of a language's change and development stages plays an important role in language studies. In this context, this study aims to determine the grammatical issues about the suffix of +ki and the structure of +DAki through examining them by means of respective study method and taking the change and development principles on which language depends into consideration. While collecting datum in accordance with the purpose of study and determining the grammatical issues, the model of scanning primary grammar books on topic has been used and current situation has been handled as it exist. By using the method of respective study method, the grammatical issues determined at the end of each stage have been revealed. The findings obtained from the first stage of this two-stage study are the nominations about the suffix +ki and about the form and functions of the suffix +ki. The usage of the suffix +ki in Old Turkish, Kypchak Turkish, Chagatai Turkish, Kharezmi Turkish, Old Anatolian Turkish, Ottoman Turkish and modern Turkish has been examined through present studies and some findings have been obtained. The findings of the second stage are the answers to the questions whether the structure of +DAki is a compound affix phrase or not and whether it is a derivational affix or an ending. In the result part of the study, the suggestions and issues determined about the suffix +ki and the structure of +DAki have been revealed.

KeyWords: *The suffix of +ki, the structure +DAki, compound affix.*

Özet

Dil, sürekli gelişen ve değişen bir iletişim aracıdır. Dilin değişim ve gelişim aşamalarının fonolojik, morfolojik, sentaktik ve semantik özelliklerinin ortaya çıkarılması dil çalışmalarında önemli bir yere sahiptir. Bu bağlam doğrultusunda söz konusu çalışma ile +ki eki ve +DAki yapısı art zamanlı çözümleme yöntemi ile irdelenerek dilin bağlı olduğu gelişim ve değişim prensipleri çerçevesinde +ki eki ve +DAki yapısı ile ilgili gramatikal hususların tespit edilmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın amacına uygun verilerin oluşturulmasında ve gramatikal hususların tespit edilmesinde alanla ilgili başat gramer kitaplarından tarama modeli ve doküman incelemesi tekniği ile "var olan durum var olduğu şekliyle" tespit edilmiş, art zamanlı çözümleme yöntemi kullanılarak çalışmanın her aşamasının sonunda tespit edilen gramatikal hususlar tarafımızdan betimlenmiştir. İki aşamadan oluşan çalışmanın birinci aşamasında elde edilen bulgular +ki eki ile ilgili adlandırmalar ve +ki ekinin biçim ve işlevleri ile ilgilidir. +ki ekinin Eski Türkçe, Karahanlı Türkçesi, Harezmi Türkçesi, Kıpçak Türkçesi, Çağatay Türkçesi, Eski Anadolu Türkçesi, Osmanlı Türkçesi ve bugünkü Türkiye Türkçesi dönemlerine ait mevcut çalışmalardan bazıları incelenmiş ve konu ile ilgili bulgulara ulaşılmıştır. İkinci aşamanın bulgularını ise +DAki yapısının birleşik ek olup olmadığı, ek kalıplaşması şeklinde değerlendirilip değerlendirilemeyeceği, yapım eki mi çekim eki mi olduğu sorularına aranan cevaplar oluşturmuştur. Çalışmanın sonuç kısmında ise +ki eki ve +DAki yapısı ile ilgili ilgili saptanan hususlar ve öneriler tarafımızdan betimlenerek ortaya konulmuştur.

Anahtar Sözcükler: *+ki eki, +DAki yapısı, birleşik ek.*

¹ Yrd. Doç. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, e-posta: mtndmrci@myynet.com

² MEB, Öğretmen, Kahramanmaraş İMKB Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, e-posta: mfdincaslan@hotmail.com

1. GİRİŞ

Günümüz Türkiye Türkçesinde *ki*'nin gerek imlası gerek işlevleri bahsinde okul, sınavlara hazırlık ve gramer kaynaklarının birçoğunda *ki*'nin üç farklı kullanım alanının olduğu bilgisi aktarılmaktadır (Ediskun, 1992; Eker, 2003, Hatiboğlu,1981; MEB Komisyon, 2015 vb). Bunlardan birincisi, kendisinden sonra gelen ismi belirtme ve niteleme yoluyla "sıfat" görevinde kullanılan ve eklendiği sözcüğe bitişik yazılan *+ki* eki; ikincisi, ismin yerini tutarak "zamir" görevinde kullanılan ve eklendiği sözcüğe bitişik yazılan *+ki* ekidir. Üçüncüsü ise dilimize Farsçadan geçen sözcük ve sözcük grupları ile cümleleri birbirine bağlama yoluyla "bağlaç" görevinde kullanılan ve daima ayrı yazılan *ki* bağlacıdır.

Bu çalışmada *ki*'nin birinci ve ikinci kullanım alanları söz konusu çalışmanın gramatikal hususlarının tespit edilmesi amacı doğrultusunda da irdelenmiş Farsçada bağlama edatı görevinde olan ve dilimizde bağlaç görevinde kullanılan *ki* ek olarak değerlendirilmediğinden *ki*'nin üçüncü kullanım alanı çalışmaya dâhil edilmemiştir. Nitekim Ergin Farsçadan Türkçeye geçen *ki* için edat/bağlama edatı terimini kullanmaktadır (Ergin,2009:163). Korkmaz ise *ki* için bağlaç terimini kullanmaktadır (Korkmaz, 2014:280).

Farsçadan Türkçeye geçen *ki*'nin edat (bağlama edatı) ve bağlaç gibi terimlerle adlandırılması, kökeni, ek olup olmadığı ve işlevleri ile ilgili yapılan çalışmalar olduğu gibi araştırmacılar tarafından farklı yönleriyle de incelenebileceği düşüncesiyle çalışmaya dâhil edilmemiştir.

1.1. Çalışmanın Amacı

Dil, sürekli gelişen ve değişen bir iletişim aracıdır. Dilin değişim ve gelişim aşamalarının fonolojik, morfolojik, sentaktik ve semantik özelliklerinin ortaya çıkarılması dil çalışmalarında önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda söz konusu çalışma ile *+ki* eki ve *+DAki* yapısı art zamanlı çözümleme yöntemi ile irdelenerek dilin bağlı olduğu gelişim ve değişim prensipleri çerçevesinde *+ki* eki ve *+DAki* yapısı ile ilgili gramatikal hususların tespit edilmesi amaçlanmaktadır.

1.2. Çalışmanın Modeli ve Yöntemi

Bu çalışma tarama modelinde desenlenmiştir. Çalışmada tarama modeli için nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi tekniğinden yararlanılmıştır. "*Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyalleri kapsamaktadır*(Yıldırım ve Şimşek, 2011:187)." Ayrıca çalışmada elde edilen verilerin betimsel analizi yapılmıştır. "*Betimsel analiz, nitel araştırmada elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmak amacıyla yapılır*(Yıldırım ve Şimşek, 2011:224)." Aynı zamanda *+ki* eki ve *+DAki* yapısı dilin bağlı olduğu gelişim ve değişim prensipleri çerçevesinde art zamanlı çözümleme yöntemi ile irdelenmiştir. "*Art zamanlı çözümleme, bir dil biriminin tarihsel süreç içinde geçirdiği ses, biçim, yapı, anlam ve işlev değişimlerini araştıran, ilişkilendiren ve açıklayan çözümleme yöntemidir* (Karaağaç, 2013:154)."

Bu bağlam doğrultusunda öncelikle çalışmanın verileri alanla ilgili başat gramer kitaplarından tarama modeli ve doküman incelemesi tekniği ile “var olan durum var olduğu şekliyle” tespit edilmiş, art zamanlı çözümleme yöntemi kullanılarak çalışmanın her aşamasının sonunda tespit edilen gramatikal hususlar tarafımızdan betimlenmiştir.

1.3. Çalışmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Çalışmada gramatikal hususların tespit edilmesi amacı doğrultusunda öncelikle Türk dilinin tarihsel süreç içerisindeki dönemleri, Yüce (2012:497-500)'nin tasnifi doğrultusunda art zamanlı çözümleme yöntemi ile ele alınmıştır. Çağdaş Türk yazı dillerinden sadece bugünkü Türkiye Türkçesi çalışmaya dâhil edilerek konunun kapsam alanı sınırlandırılmıştır. Söz konusu dönemlerle ilgili mevcut çalışmalardan bazıları incelenerek dönemle ilgili çıkarımlarda bulunulmuştur.

+ki eki ve +DAki yapısı ile ilgili diğer çağdaş Türk yazı dilleri ve ağızlarını da içeren müstakil bir çalışmanın da yapılabileceği düşüncesiyle Karaağaç (2013:263)'in konu ile ilgili sınıflandırması bu çalışmada sadece tablo şeklinde verilmiştir.

2. BULGULAR

İki aşamadan oluşan çalışmanın birinci aşamasında elde edilen bulgular +ki eki ile ilgili adlandırmalar ve +ki ekinin biçim ve işlevleri ile ilgilidir. İkinci aşamanın bulgularını ise +DAki yapısının birleşik ek olup olmadığı, ek kalıplaşması şeklinde değerlendirilip değerlendirilemeyeceği, yapım eki mi çekim eki mi olduğu sorularına aranan cevaplar oluşturmuştur:

2.1. Mevcut Çalışmalarda +ki Ekinin Adlandırılması, Biçim ve İşlevleri:

Bu bölümde bugünkü Türkiye Türkçesindeki +ki ekinin Eski Türkçe döneminden bu yana mevcut çalışmalarda nasıl adlandırıldığı, hangi biçim ve işlevlerde kullanıldığı saptanması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda da +ki ekinin Eski Türkçe, Karahanlı Türkçesi, Harezmi Türkçesi, Kıpçak Türkçesi, Çağatay Türkçesi, Eski Anadolu Türkçesi, Osmanlı Türkçesi ve bugünkü Türkiye Türkçesi dönemlerine ait mevcut çalışmalardan bazıları incelenmiş ve aşağıdaki verilere ulaşılmıştır:

Eski Türkçe dönemi ile ilgili yapılan mevcut çalışmaların bazılarında Ercilasun, Gabain ve Tekin +ki ekinin “aitlik, içinde bulunma” anlamını ifade ettiğini belirtmişlerdir (Ercilasun, 2004:182; Gabain, 1995:47; Tekin, 2003:82). Bu dönemle ilgili yapılan mevcut çalışmalarda ek, genellikle yapım ekleri arasında değerlendirilmiştir (Alyılmaz 1994:16; Ercilasun, 2004:182; Gabain, 1995:47; Tekin, 2003:82). Alyılmaz ve Tekin +ki ekini hem çekim hem yapım eki olarak değerlendirmişlerdir (Alyılmaz, 1994:16/121; Tekin, 2003:56/82).

Bu dönemle ilgili yapılan mevcut çalışmalarda +ki eki, Alyılmaz ve Tekin tarafından “aitlik sıfatı” terimi ile adlandırılmıştır (Alyılmaz, 1994:121; Tekin, 2003:56). Bu çalışmalarda genellikle +ki ekinin bulunma halinden sonra gelen [+DA+ki (+DAki)] şekillerinin kullanıldığı ve büyük ünlü uyumuna uyduğu bilgisi aktarılmaktadır: tagda+kı er“dağdaki (kimseler, adamlar), dağdakiler”, gönülteki sab “gönüldeki söz” vb. (Alyılmaz, 1994:16; Ercilasun, 2004:182; Gabain, 1995:47; Tekin, 2003:82).

Bu verilerden hareketle Eski Türkçe dönemi ile ilgili yapılan mevcut çalışmaların bazılarında +*ki* ekinin, “aitlik sıfatı” terimi ile adlandırıldığı, “aitlik, içinde bulunma” anlamını ifade ettiği, genellikle yapım ekleri arasında değerlendirilip hem çekim hem yapım ekleri arasında değerlendirmenin de söz konusu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Karahanlı Türkçesi dönemi ile ilgili yapılan mevcut çalışmaların bazıları incelendiğinde ise ekin isimlerin yalın (+Ø + *kI*), ilgi [(+*In*, +*Un*, +*nIn*, +*nUn*) +*kI*] ve bulunma (+*DA+kI*) halinden sonra gelen şekillerinin kullanıldığı tespit edilmiştir (Argunşah ve Yüksekşaya, 2013:66-67; Hacıeminoğlu, 2013:32).

Hacıeminoğlu ile Argunşah ve Sağol Yüksekşaya, +*ki* ekini “aitlik eki” terimi ile adlandırmışlar ve +*ki* ekinin isimlerin üzerine getirilerek “aitlik” ifade ettiğini cümle içerisinde özellikle bulunma hali üzerinde olduğunda (+*DA+kI*) kendisinden sonraki ismin sıfatı durumuna girdiğini belirtmişlerdir (Hacıeminoğlu, 2013:32; Argunşah ve Yüksekşaya, 2013:66-67). Hacıeminoğlu’nun konu ile ilgili örneklendirmeleri ise şu şekildedir: *asrakı<asra+kı* “alttaki, aşağıdaki”, *aşnukı<aşnu+kı* “önceki, evvelki”, *kışkı<kış+kı* “kışkı”, *munukı<munu+kı* “bununki”, *narukı<naru+kı* “sonraki”, *yarınkı<yarın+kı* “yarınkı”, *kiçeki<kiçe+ki* “geceki” *künki<kün+kı* “günkü” vb. (Hacıeminoğlu, 2013:32).

Ayrıca Argunşah ve Sağol Yüksekşaya +*ki* ekinin bu dönemde büyük ünlü uyumuna uyduğunu belirterek şu örnekleri vermişlerdir: *adınkı*, *aşnukı*, *basakı*, *eligdeki*, *kedinkilemi*, *kışkı*, *kiçeki*, *künki*, *küzki*, *öndünki*, *yaykı*, *yazkı* vb. (Argunşah ve Yüksekşaya, 2013:66-67).

Bu verilerden hareketle Karahanlı Türkçesi dönemi ile ilgili yapılan mevcut çalışmaların bazılarında +*ki* ekinin, “aitlik eki” terimi ile adlandırıldığı, çekim ekleri arasında değerlendirildiği, aitlik ifade ettiği ve büyük ünlü uyumuna uyduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Mevcut çalışmalardan Harezmi Türkçesi ile ilgili olanların bazılarında +*ki* ekinin “+*KI*, +*kı*, +*gi*” şekillerinin kullanıldığı saptanmıştır (Argunşah ve Yüksekşaya, 2013:194; Eckmann, 1996:10).

Bu dönemle ilgili yapılan mevcut çalışmalarda, Argunşah ve Sağol Yüksekşaya +*ki* ekini “aitlik eki” terimi ile adlandırarak eki hem çekim hem yapım ekleri arasında değerlendirmişlerdir. Argunşah ve Sağol Yüksekşaya ekin büyük ünlü uyumuna uyduğunu da ifade ederek ek ile ilgili olarak şu örnekleri vermişlerdir: *astıngı*, *avvalkı*, *bıldurkı*, *burunğı*, *burunkı*, *içindeki*, *ilkiniki*, *könüldekilemi*, *katındaki*, *ozakı*, *yanındağı* vb. (Argunşah ve Yüksekşaya, 2013:194).

Eckmann ise +*ki* ekini yapım ekleri arasında değerlendirerek ekin Harezmi Türkçesindeki kullanışı ile ilgili şu örnekleri vermektedir: *bıldur+gi* “geçen yılki”, *üstün+ki* “üstteki” (Eckmann, 1996:10).

Bu verilerden hareketle Harezmi Türkçesi dönemi ile ilgili yapılan mevcut çalışmaların bazılarında +*ki* ekinin, “aitlik eki” terimi ile adlandırıldığı, büyük ünlü uyumuna uyduğu, genellikle yapım ekleri arasında değerlendirilip hem çekim hem yapım ekleri arasında değerlendirmenin de söz konusu olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Kıpçak Türkçesi dönemi ile ilgili yapılan mevcut çalışmaların bazıları incelendiğinde +*ki* ekinin “+*GI* / +*KIve+gi* / +*gi* (< +*kı* / +*ki*)” şekillerinin kullanıldığı tespit edilmiştir (Argunşah

ve Yüksekaya, 2013:334-335; Karamanloğlu, 1994:76; Öner, 1998: 42). Bu dönemle ilgili yapılan mevcut çalışmalarda ek, Argunşah ve Yüksekaya ile Karamanloğlu tarafından “aitlik eki” terimi ile adlandırılmıştır(Argunşah ve Yüksekaya, 2013: 334-335; Karamanloğlu, 1994:76).

Karamanloğlu+ki ekinin Kıpçakça gramerlerde “kim” zamiri ve bağlama edatı ile Farsçadan geçen “ki” birbirine karıştırılarak onlarla bir arada aynı söz gibi, “mevsul” bahsinde “sıla” yapan bir edat olarak zikredildiğini, verilen örneklerde hep bulunma hali eki ile beraber kullanıldığını, yalın sözlerdeki şekli, tıpkı vasıta hali eki +n’de olduğu gibi, zaman ve yer zarfı olarak kullanılan sözlerde kelime ile kaynaşmış bir durumda olduğunu ifade etmektedir (Karamanloğlu, 1994:76).

Öner ise +ki ekinin zamir ve sıfat olarak kullanılan isimler yaptığını, başlıca fonksiyonunun “içinde bulunma, bağlılık ve aitlik ifade etmek” olduğunu, bir nesneyi bağlı ve ait olduğu başka bir nesneye göre veya zaman ve mekân içindeki yerine işaret etmek suretiyle belirttiğini, ekin ilgi hali ve bulunma hali gibi çekim eklerinden sonra gelmesi bakımından da istisnai bir durumunun söz konusu olduğunu belirtmektedir (Öner, 1998: 42).

Argunşah ve Sağol Yüksekaya, +ki ekinin bu dönemde de büyük ünlü uyumuna uyduğunu şu örneklerle açıklamaktadırlar:*artındaki, burunğı, burunki, erteki, evvelki, içindeki, karındaki, katındaki, kökteki, Mekke’deki, meniki, ortadagını, sonragılar, uçmaktagi, üstünki, yandagi, yanındaki, zamandaki* (Argunşah ve Yüksekaya, 2013:334-335).

Bu verilerden hareketle Kıpçak Türkçesi dönemi ile ilgili yapılan mevcut çalışmaların bazılarında+ki ekinin, çok şekilli kullanışlarının olduğu, “aitlik eki” terimi ile adlandırıldığı, “içinde bulunma, bağlılık ve aitlik” anlamlarını ifade ettiği, genellikle yapım ekleri arasında değerlendirilip hem çekim hem yapım ekleri arasında değerlendirmenin de söz konusu olduğu, ekin, özellikle bulunma hali eklerinden sonra (+DA+kI) “olan” veya “bulunan” anlamını; ilgi hali eklerinden sonra [(+In, +Un, +nIn, +nUn) + kI] “ait olan” anlamını verdiği, zamir ve sıfat olarak kullanılan isimler yaptığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çağatay Türkçesi dönemi ile ilgili yapılan mevcut çalışmaların bazılarında +ki ekinin “+ğüle +kı/+ki ” şekillerinin kullanıldığı saptanmıştır (Argunşah, 2013:118-119; Eckmann, 1988:33).Bu dönemle ilgili yapılan mevcut çalışmalarda ek, Argunşah tarafından “aitlik eki” terimi ile karşılanmış aynı araştırmacı tarafından ek, hem çekim hem yapım eki olarak değerlendirilmiştir (Argunşah, 2013:118-119). Eckmann ise +ki ekinin yapım ekleri arasında değerlendirerek ekin özellikle yer ve zaman isimlerinden sonra geldiğinde “aitlik ifade eden sıfatlar” yaptığını şu şekilde örneklendirmektedir: *evvelgi* “evvelki”, *bilturğı* “geçen yılki, *burnağı* “önceki”, *dâyimğı dek* “her zamanki gibi”, “içteki, içerdeki, keçeki “geceki” vb.(Eckmann, 1988:33).

Bu verilerden hareketle Çağatay Türkçesi dönemi ile ilgili yapılan mevcut çalışmaların bazılarında +ki ekinin çok şekilli kullanışlarının olduğu, “aitlik eki” terimi ile adlandırıldığı, genellikle yapım ekleri arasında değerlendirilip hem çekim hem yapım ekleri arasında değerlendirmenin de söz konusu olduğu, ekin, yalın (Ø+kI) ve bulunma durumundaki (+DA+kI) isimlere gelerek sıfat; ilgi hali ekinin sonra [(+In, +Un, +nIn, +nUn) + kI] aitlik ifade ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Eski Anadolu Türkçesi dönemi ile ilgili yapılan mevcut çalışmaların bazılarında+ki ekinin “+ğı ile+kıI/+kI” şekillerinin kullanıldığı saptanmıştır (Gülsevin, 2011:117; Timurtaş,

2005:106). Timurtaş, +*ki* ekini “vasfiyet zamiri” olarak adlandırarak ekin daha çok lokatif ekli sözlerle ve zaman bildiren kelimelerle kullanıldığını ve ünlü uyumuna uyduğunu şu örneklerle açıklamaktadır: *sen+deki, için+deki, elin+deki, ten+ deki* vb (Timurtaş, 2005:106).

Gülsevin ise +*ki* ekini “ilgi eki” terimi ile adlandırarak eki, yapım eklerinden isimden isim yapan ekler arasında değerlendirmiş ve ekin ünlü uyumuna giren örneklerinin sadece ötümlüleşmiş birkaç örnekte bulunduğunu ifade ederek şu örnekleri sıralamaktadır: *arkandağı, evvelki, ilerüki, kankı, soyrağı, yarıngı* (Gülsevin, 2011:117).

Bu verilerden hareketle Eski Anadolu Türkçesi dönemi ile ilgili yapılan mevcut çalışmaların bazılarında +*ki* ekinin çok şekilli kullanışlarının bulunduğu, “aitlik eki” ve “ilgi eki” terimleri ile adlandırıldığı, çekim ekleri ve yapım ekleri arasında değerlendirildiği, ekin “aitlik” ifade eden sıfatlar yaptığı, daha çok bulunma durumundaki (+*DA+ki*) kelimelerle ve zaman bildiren kelimelerle yaygın kullanımının söz konusu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Osmanlı Türkçesi dönemi ile ilgili yapılan mevcut çalışmaların bazıları incelendiğinde +*ki* ekinin “+*gi*/+*ki*” şekillerinin kullanıldığı tespit edilmiştir (Timurtaş, 1997:67; Tulum, 2012:284). Bu dönemde +*ki* eki Timurtaş tarafından “vasıf zamiri (zamir-i vasfi)” terimi ile karşılanmış ancak Timurtaş +*ki*’yi zamir olarak değil de bir ek olarak telakki etmenin ve “vasıf eki” diye adlandırmanın daha uygun olacağını da ifade etmiştir. Timurtaş aynı zamanda ekin bu dönemde bazı kimseler tarafından şahıs zamirlerinin genitif şekillerine +*ki* ekinin ilave edilmesiyle meydana gelen şekillerine de “mülkiyet zamirleri (zemâir-i mülkiyye)” adlandırmasının kullanıldığı bilgisini de aktarmaktadır (Timurtaş, 1997:67). Timurtaş’ın bahsettiği “mülkiyet zamirleri (zemâir-i mülkiyye)” adlandırmasını yapanlardan biri de Ahmet Cevat Emre’dir.

Ahmet Cevat Emre kişi zamirlerinin ilgi hali ekinden sonra gelen +*ki* eki ile oluşan yapıya zamâir-i mülkiyye denildiğini, zamir-i mülki olan (ki) ile edat-ı vasfiyye olan (ki)’nin birbirine karıştırılmaması gerektiğini vurgulamaktadır. Nitekim edat-ı vasfiyyenin zarflara ve zarf halindeki isimlere gelerek onları sıfat yaptığını şu örneklerle açıklamaktadır: *dünkü gazete, evdeki bulgur* gibi (Ahmet Cevat Emre, 2004:148).

Tâhir Ken’ân ise +*ki* ekini “vasıf zamiri (zamir-i vasfi)” terimi ile adlandırarak konu ile ilgili şu örnekleri vermektedir: *çiftlikteki, kümesteki, başındaki* gibi (Tâhir Ken’ân, 2004:250).

Tulum, +*ki* ekini yapım eklerinden isimden sıfat yapan ekler arasında değerlendirmekte ve “olan, bulunan” anlatımındaki bu ekin zaman ve yer -yön zarflarından sıfat ve zarf yaptığına yönelik şu örnekleri vermektedir: *ahşamki, dünki, beriki, gönüldeki, içerdeki, sonrağı, yokarığı* vb. (Tulum, 2012:284)

Bu verilerden hareketle Osmanlı Türkçesi dönemi ile ilgili yapılan mevcut çalışmaların bazılarında +*ki* ekinin, günümüz Türkiye Türkçesine yakın bir kullanımının söz konusu olduğu, üç şekilli (+*gi*/+*give*+*ki*) kullanışlarının bulunduğu, zarflara ve zarf halindeki isimlere gelerek onlara sıfat manası vermesi durumunda “vasıf zamiri (zamir-i vasfi)”; şahıs zamirlerinin genitif şekillerine +*ki* ekinin ilave edilmesiyle meydana gelen şekillere “mülkiyet zamirleri (zemair-i mülkiyye)” şeklinde adlandırmaların kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

2.2. Türkiye Türkçesi ile İlgili Yapılan Mevcut Çalışmalarda +ki Eki

2.2.1. Şekil Bakımından +ki Eki

Çalışmanın bu aşamasında +ki eki ile ilgili diğer çağdaş Türk yazı dilleri ve ağızlarını da içeren müstakil bir çalışmanın da yapılabileceği düşüncesiyle öncelikle Karaağaç (2013:263)'ın konu ile ilgili sınıflandırmasına yer verilmiş daha sonra ise +ki ekinin çağdaş Türk yazı dillerinden Türkiye Türkçesindeki durumunun şekil bakımından değerlendirilmesi yapılmıştır.

Karaağaç +ki ekinin çağdaş Türk yazı dillerindeki kullanılış şekillerini aşağıdaki gibi tablo halinde vermektedir:

Çağdaş Türk Yazı Dilleri +ki Ekinin Kullanılış Şekli/Şekilleri	
Türkiye Türkçesi	+k1 / + ki / +kü
Azeri Türkçesi	+k1 / + ki / +ku / +kü
Türkmençe	+k1 / + ki
Tatarca	+k1 / + ki / +ğ1 / +gé
Kazakça;Karakalpakça; Nogayca	+k1 / + ki / +ğ1 / +gi
Altayca	+k1 / + ki / +ğ1 / +gi
Kırgızca	+k1 / + ki / +ku / +kü; +ğ1 / +ğ1 / +gu / +gü
Başkurtça	+ğ1 / +gé / +gu / +gü; +k1 / +ké / +ku / +kü
Kırım Türkçesi	+ki
Kara+Balk.; Kumukça	+k1 / + ki / +ğ1 / +gi
Uygurca	+ki
Özbekçe	+k1 / +gi
Hakasça	+k1 / + ki / +ğ1 / +gi
Yakutça	+ğ1/+ğ1/+ku/+gü; +k1/+ki/+ku/+kü; +ñ1/+ñ1/ +ñu/+ñü
Çuvaşça	+ç1 /+hi/ +ri /+ti

(Karaağaç, 2013:263).

Günümüz Türkiye Türkçesine kadar olan kısım da tarafımızdan betimlenerek aşağıda tablo halinde verilmiştir:

Eski Türk Yazı Dilleri +ki Ekinin Kullanılış Şekli/Şekilleri	
Eski Türkçe	+k1 / +ki / +g1/ +gi
Karahanlı Türkçesi	+k1 / + ki
Harezmi Türkçesi	+k1 / + ki / +ğ1
Kıpçak Türkçesi	+k1 / +ki / +ğ1 / +gi
Çağatay Türkçesi	+k1 / +ki / +ğ1
Eski Anadolu Türkçesi	+k1 / + ki
Osmanlı Türkçesi	+ğ1 / +gi / + ki

Ergin, Eski Türkçede ekin *+ki* ve *+kı* olarak iki şeklinin olduğunu, *+kı* şeklinin Eski Anadolu Türkçesinde de görüldüğünü, hatta Batı Türkçesinin bu ilk devrinde ekin kalın şeklinin başındaki konsanantın sedalılışıp yumuşadığını ifade etmekle birlikte bu ekin şekil bakımından Batı Türkçesinin başından beri Farsçadan Türkçeye geçen *ki* edatının etkisinde kaldığını ve bunun sonucu olarak da çok şekilliliğini kaybederek tek şekilli bir ek durumuna düştüğü bilgisini aktarmaktadır (Ergin, 2009:163).

Korkmaz da *+kiekinin* dilimize Farsçadan giren *ki* bağlacının etkisiyle iki şekilliliğini yitirerek bugün Türkiye Türkçesinde yalnız kalın sıradan ünlü taşıyan sözlerde *+ki* halinde ve dil benzeşmesinden kaçınan tek biçimli bir eke dönüştüğünü, buna karşılık ince yuvarlak ünlü taşıyan sözlerde yer yer dudak benzeşmesine uyma eğilimine girdiğini ve *+ku/+kü* şeklinin de ortaya çıktığını ifade etmektedir (Korkmaz, 2014:280).

Bu veriler bağlamında *+ki* ekinin mevcut çalışmalardan hareketle şekil bakımından değerlendirilmesi ile ilgili olarak şunlar söylenebilir:

Ek, dilimize Farsçadan giren *ki* edatının / bağlacının etkisiyle iki şekilliliğini kaybetmiştir: telefonda*ki*, onun*ki*,sabah*ki* vb.

Ek, günümüz Türkiye Türkçesinde kalın sıradan ünlü taşıyan sözlerde *+ki* şeklinde, ince yuvarlak ünlü taşıyan sözlerde de yer yer dudak benzeşmesine uyma eğilimine girerek *+ku / +kü* şeklindedir: şunun*ki*, dün*kü* vb.

Ek, Türkiye Türkçesinde ünlü uyumunu bozmaktadır. Ekin ünlü uyumuna giren örnekleri azdır: dün*kü*, evvel*ki*, önce*ki*,benim*ki* vb.

2.2.2. *+ki Eki ile İlgili Adlandırmalar ve +ki Ekinin İşlevleri*

Günümüz Türkiye Türkçesi ile ilgili yapılan mevcut gramer çalışmalarının bazılarında *+ki* eki için aitlik eki, aitlik zamiri, ek zamir, ilgi adılı, ilgi eki, ilgi zamiri, karmaşık ek, mülkiyet zamiri, sahiplik zamiri, sıfatfiil *+ki*, zamirlik ek, zamir-i mülkiye, ve zamir-i vasfiye gibi adlandırmaların yapıldığı tespit edilmiştir. Nitekim *+ki* eki Eker, Hepçilingirler, Karaağaç ve Korkmaz tarafından "*aitlik eki*" terimi ile adlandırılmıştır (Eker, 2011:369; Hepçilingirler, 2012:199; Karaağaç, 2013:262; Korkmaz, 2014:280).

Eker, *+ki* ekini "*aitlik eki*" olarak değerlendirerek ekin işlevlerini ise şu örnekler üzerinden açıklamaktadır: *Aitlik eki sözcük gruplarında ve tümcelerde zamir (Seninki geliyor) ya da sıfat (karşıdaki adam) görevlerinde kullanılır* (Eker, 2003:369).

Hepçilingirler de ad çekim eklerinden bahsederken aitlik eki "*+ki*" için ilgi zamiri denilmesine, zamirlerin bağımsız bir kelime olması gereğinden hareketle karşı çıkmıştır. Bir kelimeye eklenmek zorunda olan, bağımlı bir biçimbirim, yani bir ek olarak "*+ki*"nin tek başına, bir adın yerini tutamayacağını belirtmiş ve ek için "*aitlik eki*" adlandırmasını kullanmıştır (Hepçilingirler, 2012: 199).

Karaağaç da *+ki* eki ile ilgili olarak "*aitlik eki*" adlandırmasını yaparak bu ekin başlangıçtan beri Türkçenin belli başlı addan ad yapma eklerinden biri olarak kullanıldığı bilgisini aktarmaktadır (Karaağaç, 2013:262).

Korkmaz ise *+ki* ekinin iyelik veya aitlik bildiren eklerden biri olduğunu dolayısıyla ekin "*aitlik eki*" olduğunu, bu ekin ad kök ve gövdelerine doğrudan doğruya geldiği gibi, adların ilgi ve bulunma durum eki almış biçimlerinden sonra da geldiğini ve ekin "içinde

bulunma ve aitlik bildiren” bir işleve sahip olduğunu ifade etmektedir (Korkmaz, 2014:280). Korkmaz,+ki ekini “aitlik zamiri” olarak da değerlendirmiştir. Korkmaz, şahıs ve işaret zamirleriyle kurulan ad tamlamalarında tamlanan ögesinin kaldırılarak yerine +ki aitlik ekinin getirilmesiyle oluşturulan zamirlerin aitlik zamirleri olduğunu bu zamirlerin +ki ekinin yardımıyla, bir varlığı “ilgili bulunma, ait olma” anlamı ve işlevi ile temsil etme görevi yüklendiğini belirterek şu örnekleri vermektedir: *benim kitabım; benimki, senin odan; seninki, onun çantası; onunki, şunun işareti; şununki gibi.* (Korkmaz, 2014:409).

Gencanve Hengirmen+ki eki ile ilgili olarak “ilgi adlı” terimini kullanmışlardır (Gencan, 1997: 139; Hengirmen, 1999:225).

Gencan +ki ekini “ilgi adlı”olarak değerlendirirken konu ile ilgili verdiği örneklerde +kiekinin birinci tür ad takımlarında tamlayanın sonuna gelerek tamlananın yerini tuttuğunu dolayısıyla adların yerini tutan bu ekin adıl sayılması gerektiğini ifade etmektedir:*Orhan'ın defteri ince; Ali'ninki kısadır. Komşunun kuzusu bizimkinden iri. Ali'ninki=Ali'nin defteri; Bizimki = bizim kuzumuz Kalemimi evde unutmuşum; sizinkini alabilir miyim? Sizinkini = sizin kaleminizi* (Gencan, 1997: 139).

Hengirmen de üzerine +ki ilgi eki almış adların “ilgi adlı” olduğunu belirterek şu örnekleri vermektedir: *benimki, onunki, sizinki, kiminki, nereninki vb.* (Hengirmen, 1999: 225).Hengirmen+ki ekinin adlara ya da ad soylu sözcüklere gelerek onlarla ilgili kavramlar, varlıklar, eşyalar ile aidiyet açısından ilgi kuran bir ek olmasından dolayı+ki ekini “ilgi eki” olarak da değerlendirmektedir (Hengirmen, 1999: 226).

Hatiboğlu da“ilgi eki” terimini kullanarak ekin ad soylu sözcüklere getirilerek ‘iyelik, aidiyet’ kavramı sağladığını ve “ilgi eki” adını aldığını *akşamki (akşam+ki), sabahki (sabah+ki), geceki (gece+ki), önceki (önce+ki), yarınki (yarın+ki), deminki (demin+ki)... vb* .örneklerle açıklamakta ve ekin tamlayan durumuna girmiş kişi ve işaret adlarıyla da kullanıldığını *benimki (ben+i+n+ki),seninki (sen+i+n+ki), onunki (o+n+u+n+ki), bizimki (biz+i+n+ki)*örneklerle ifade etmektedir. Hatiboğlu bu ekin işlevlerinden bahsederken ekin adların ve adların kalma durumundan sonra kullanıldığını *evdeki (ev+de+ki), bahçedeki (bahçede+ki), odadaki (oda+da+ki), Ali'deki (Ali+de+ki), bendeki (ben+de+ki), sendeki (sen+de+ki) , ondaki (on+da+ki vb* .örnekler vererek açıklamakta ekin kendinden sonra iyelik eki alarak anlam bakımından güçlendiğini *benimkisi(ben+i+n+ki+s+i), seninkisi (sen+i+n+ki+s+i) vb.* ve +ki eki almış bazı sözcüklerin sıfat gibi kullanıldığını da *geceki yağmur, sabahki rüzgâr, dünkü olay, geçen yılki öğrenciler; evdeki kitap, sokaktaki adam, bahçedeki çocuk vb.* örneklerle bilgilerimize sunmaktadır. (Hatiboğlu, 1981:83+84).

Bilgegil ve Ediskun+ki eki ile ilgili olarak “ilgi zamiri” terimini kullanmışlardır (Bilgegil, 2009:209; Ediskun, 1992:169).

Bilgegil, şahıs zamirleriyle, ismin genitif haline eklenen+ki lafzının “ilgi zamiri”ni teşkil ettiğini, önceleri *zamir-i vasfiye*, Meşrutiyet’ten sonra yazılan kitaplarda ise *zamir-i mülkiye* diye adlandırılmaların söz konusu olduğu bilgisini aktarmaktadır. Bilgegil’in konu ile ilgili örneklendirmeleri ise şu şekildedir: *benimki, seninki, onunki, bizimki, sizinki, onlarınki, Hasan'ınki, evinki,kitabınki vb.* (Bilgegil, 2009:209).

Ediskun da belirtili isim takımından kaldırılmış olan belirtilenle ilgisini göstermek üzere belirtene ulanan +ki ekine “ilgi zamiri” denildiğini ifade ederek şu örneği vermektedir: “*Süleyman'ın kitabı temizdir, Yalçın'ınki (=Yalçın'ın kitabı) kirlidir.*” (Ediskun, 1992:169).

Banguoğlu ise *+ki* ekini, “*sıfatfiil +ki*” ve “*ek zamir*” olarak değerlendirmektedir (Banguoğlu, 1998:479-480).

Banguoğlu *+ki* ekini, “*sıfatfiil +ki*” olarak değerlendirirken *+kiekinin* başka bir kökten gelmiş olabileceğini, cevher fiilinin geniş veya şimdiki zaman sıfat-fiili anlamını karşıladığını ve Eski Türkçede olduğu kadar (*içre+ki yerde-ki aşnu+ki, balıkda+ki*) örneklerinde olduğu gibi dilimizde de yaygın bir kullanımının olduğunu belirtmektedir. Banguoğlu *+ki* ekini, “*ek zamir*” olarak değerlendirirken bir üretim eki olarak da canlı görünen *+kiekinin* öbür sıfat-fiiller gibi sıfat ve zamir işleyişinde *olan, bulunan* sıfat-fiillerini karşıladığını ve bundan dolayı “*ek zamir*” adı verildiğini *bizimki = bizim olan, odadaki = odada bulunan* vb. örneklerle açıklamaktadır (Banguoğlu, 1998:479-480).

Deny, *+ki* ekine “*karmaşık ek veya zamirlik ek + ki*” demektedir ve bu eki alan adillerin gerçek “*mülkiyet zamirleri*” sayıldığını ifade etmektedir (Deny, 1941:284-288).

Güneş ise *+ki* aitlik ekini almış olan bir kelimenin -tek başına kullanıldığı zaman- “*ait olan*” varlığı temsil etme özelliğinden kaynaklanan zamirler olduğunu özellikle işaret ve şahıs zamirlerinin ilgi halinden sonra kullanılan “*+ki*” aitlik ekinin, kuvvetli bir sahiplik ifadesi taşıdığını ve “*benimki = bana ait olan*”, “*seninki = sana ait olan*” örneklerinde olduğu gibi “*bir varlıktan söz edildiği*” anlamını ihtiva ettiğini; fakat bu varlıkların kendi adlarıyla anılmadığını ve ne olduklarının belirtilmediğini dolayısıyla bu sözlerin zamir değeri taşımakta olduğunu bu nedenle de “*+ki*” aitlik ekiyle türeyen bu gibi kelimelerin ayrı bir zamir çeşidi olarak düşünülmesi gerektiğini ifade etmekte ve bu durumu “*sahiplik zamiri*” terimi ile karşılamaktadır (Güneş, 1999:150-151).

+ki ekini adlandırmada terim birliği olmamasına karşın incelenen çalışmalarda araştırmacıların ek ile ilgili değerlendirmelerinden hareketle *+ki* ekinin işlevleri ile ilgili olarak şu ortak görüşler tarafımızdan betimlenmiştir:

Ek, genellikle çekim ekleri arasında değerlendirilmiştir. Mehmet Kaya Bilgegil, Haydar Ediskun, Süer Eker, Sezai Güneş, Vecihe Hatiboğlu, Mehmet Hengirmen ve Feyza Hepçilingirler eki, çekim ekleri arasında değerlendirmişlerdir.

Muharrem Ergin, Tahir Nejat Gencan, Günay Karaağaç ve Zeynep Korkmaz eki hem çekim hem yapım ekleri arasında değerlendirmişlerdir.

Ek, yer veya zaman zarflarının yalın haline gelerek onları zaman belirten birer sıfat haline getirmektedir (*Yer/Zaman Zarfı + Ø (Yalın Hal)+ ki/+kü*): Öte+ki soru, akşam+ki yemek, sabah+ki kahvaltı vb.

Ek, isim ya da isim soylu sözcüklerin bulunma haline gelerek onları yer belirten birer sıfat haline getirir (*Bulunma Hal Eki (+DA) +ki ~ +DAki*): ev+de+ki çamaşır, araba+da+ki ses, sokak+ta+ki kavga, iş+te+ki sorun vb.

Ek, isim soylu sözcüklerin ilgi halinden sonra getirilebilir: biz+im(+in)+ki, sen+in+ki, onun+ki, şu+nun+ki vb.

Ek, işaret ve şahıs zamirleriyle kurulan isim tamlamalarında tamlanan ögesinin yerine kullanılarak bir varlığı “ilgili bulunma, ait olma” anlamı ve işlevi ile temsil etmektedir [*İşaret/Şahıs Zamiri + İlgi Hal Eki (+In, +Un, +nIn, +nUn) +ki*]: “*Senin çalışman onunkinden daha kapsamlıdır.*” onun+ki= ona (ait olan) çalışma +ki “ait olan” anlamında

kullanılmıştır. Aynı zamanda onun (tamlayan) + çalışması (tamlanan) örneğinde +ki tamlanan ögesinin yerini tutmuştur.

Ek, sıfat-fiiller gibi sıfat işleyişinde “olan, bulunan” sıfat-fiillerini karşılar: İçimdeki sıkıntı [içimde “olan, bulunan” (sıfat-fiil) sıkıntı] gibi.

+ki ekinin sıfat-fiil eklerinden farkı ise sıfat-fiil eklerinin fiile, +ki ekinin ise isim ya da isim soylu sözcüklerin yalın ve bulunma durumundan sonra gelmesidir. [Fiil+ Sıfat-Fiil Eki: ağla+y+an bebek (ağla- fiil, bebek sözcüğü ise sıfat); İsim/İsim Soylu Sözcük + ki: kitaptaki örnek (kitap sözcüğü isim, örnek sözcüğü ise sıfat)]

Ayrıca +ki eki isim ya da isim soylu sözcüklerin ilgi durumundan sonra geldiği zaman sıfat görevini üstlenmez [İsim/İsim Soylu Sözcük +İlgi Hal Eki (+In, +Un, +nIn, +nUn) +ki]: Türkçe (İsim) + nin (ilgi eki) +ki gibi.

2.3.+DAki Yapısı [+ Bulunma Hal Eki (+DA)+ ki -+DAki]

Çalışmanın bu aşamasında +DAki yapısının birleşik ek olup olmadığı, ek kalıplaşması yada ek yığılması şeklinde değerlendirilip değerlendirilemeyeceği, yapım eki mi çekim eki mi olduğu sorularına cevaplar aranmış konu ile ilgili veriler ayrıca betimlenmiştir:

2.3.1. Birleşik Ek, Ek Yığılması ve Ek Kalıplaşması Olayı Bağlamında +DAki Yapısı

Bu bölümde öncelikle “birleşik ek, ek yığılması ve ek kalıplaşması olayı” terimlerinin değişik araştırmacılar tarafından nasıl tanımlandığı hususu ele alınmış daha sonra mevcut çalışmalardan elde edilen veriler betimlenmiştir:

Ek kalıplaşması olayı ile ilgili olarak Süer Eker, Türkçede çekim eklerinin hatta tümcelerinin bazen kendi işlevlerinin ve görevlerinin dışında, yeni anlamlar ortaya çıkarabilmesi olayına “kalıplaşma” adı verildiğini ve bu olayın sözcük yapma/üretme yollarından biri olduğunu ifade etmektedir (Eker, 2003:323).

Zeynep Korkmaz ise “Türkçede Eklerin Kullanılış Şekilleri ve Ek Kalıplaşması Olayları” adlı eserinin giriş bölümünde *kalıplaşma* terimi ile ilgili şunları ifade etmektedir:

“Herhangi bir kelime ile birleşen çekim veya yapım ekinin, türetim yolu ile yaptıklarımızda olduğu gibi, bilinen belirli görevi ile kullanılmayıp, eklendiği kelime ile beklendiğinden ayrı, yeni bir anlam meydana getirecek tarzda birleşip kaynaşmış olmasını kastediyoruz... Kalıplaşmayı türetimden ayıran nokta, kalıplaşmaya uğramış olan ekin, kalıplaşma adından da anlaşılacağı üzere, türetim yolu ile yaptığımız kelimelerde olduğu gibi, herhangi bir canlı türetme eki özelliği taşımamasıdır (Korkmaz, 2011:1-2).”

Tahir Kahraman da Zeynep Korkmaz’ın “ek yığılması” olarak adlandırdığı bir oluşum sonunda birleşik eklerin ortaya çıktığı bilgisini aktarmakta aynı zamanda Zeynep Korkmaz’ın “kuvvetlendirme” ya da “görev tazeleme” şeklinde iki türlü olan “ek yığılması” olayına ek olarak tek bir işlev görmek üzere kalıplaşan ve yapılarında ad çekimi eklerinden biri ya da birkaçı bulunan birçok birleşik ekten de bahsetmektedir (Kahraman, 2011: 405).

Günay Karaağaç ise ek kalıplaşması ve ek yığılması ile ilgili olarak bir bağlı biçim biriminin anlam veya işlevce anlam boşalmasına uğrayarak, asıl biçim biriminde kimliğini

yitirmesine *ek kalıplaşması*; ek kalıplaşması sonucu oluşan yeni biçimlere, aynı veya ayrı türden başka eklerin getirilmesi sürecini de *ek yığılması* denildiğini belirtmektedir (Karaağaç, 2013: 362-363).

Bu veriler bağlamında +DAki yapısının birleşik ek olup olmadığı, ek kalıplaşması ya da ek yığılması şeklinde değerlendirilip değerlendirilemeyeceği ile ilgili elde edilen bulgular şu şekildedir:

Günümüz Türkiye Türkçesi ile ilgili yapılan mevcut gramer çalışmalarının bazılarında +DAki yapısı için Hamza Zülfikar, Muharrem Ergin, Tahir Kahraman ve Zeynep Korkmaz bu yapının birleşik ek olduğunu ifade ederlerken Tuncer Gülensoy ek kalıplaşması şeklinde değerlendirmekte Önder Çağırın ise ek yığılması şeklinde oluştuğunu ileri sürmektedir. Nitekim Zülfikar, +DAki yapısını birleşik ek olarak değerlendirirken bu yapının +DA bulunma durumu eki ile +ki ilgi ekinde oluştuğunu ve isimden sıfat yaptığını ifade ederek şu örnekleri vermektedir: *Sokaktaki (adam), bahçedeki (koltuk), sözdeki(anlam) vb.* (Zülfikar, 2011:78).

Ergin de+DAki yapısını lokatif (+DA) eki ile +ki ekinin birleşmesi şeklinde değerlendirmekte+ki ekinin isim kök ve gövdelerine doğrudan doğruya eklendiği gibi onların +da, +de, +ta, +te ve +ın, +in, +un, +ün, +nün, +nin, +nun, +nün eki almış çekimli şekilleri ile yani lokatif ve genitif halleri ile de birleşmekte olduğunu ifade etmektedir. Aynı zamanda +ki ekinin lokatif ekinde sonra geldiğinde bulunma ifade eden, bir nesnede bulunan nesneyi gösteren ve hem sıfat hem de isim olarak kullanılan vasıf isimleri yaptığını, ekin bu şekilde kullanılışının tam bir işleklige sahip olduğunu, dolayısıyla da her ismin lokatif haline getirilerek en geniş şekilde kullanıldığını şu örneklerle açıklamaktadır: *bizde+ki, yolda+ki, evde+ki, ağaçta+ki vb.* (Ergin, 2009:162).

Korkmaz da+DAki (<+DA+ki)yapısının+DA bulunma durumu ekiyle,+ki aitlik ekinin birleşmesinden oluştuğunu ve ad kök ve gövdelerinden niteleme sıfatları yaptığını şu örneklerle ifade etmektedir: *baştaki (öğrenci), bahçedeki (çiçek), bizdeki (nüsha), elindeki (kitap), çarşıdaki (mal), sokadaki (adam) vb.* (Korkmaz, 2014:128).

Kahraman ise +DAki yapısının oluşumu ile ilgili olarak bu yapıyı oluşturan +DA ekinin durum ekliği işlevini yitirdiğini ve böylelikle ulandığı adları çekime sokup başka öğelere bağlama görevini yapamaz duruma geldiğini, bunun yerine, “bulunma, kalma-bildirme” işlevi ile +ki ekinin kaynaşarak birleşik bir ek oluşturduğunu ifade etmekte ve bu ekin birleşik ekler kategorisinde değerlendirilmesini önermektedir. Aynı zamanda bu birleşik ekte, +DA ekinin “bulunma-yer bildirme” işlevi ile +ki ekinin “aitlik” işlevinin birleştiğini “bir yerde-zamanda-durumda bulunma, bir yere-zamana-duruma aitlik” biçiminde anlatılabilecek bir işleve dönüştüğünü ifade ederek şu örnekleri vermektedir: *alttaki (minder), camdaki (leke), evdeki (hesap), üstteki (komşu), yuvadaki (kuş), yürekteki (sıkıntı) vb.* (Kahraman, 2011:407).

Tuncer Gülensoy ise +DAki yapısının ek kalıplaşması olayı ile meydana geldiğini şu şekilde açıklamaktadır:

Bağlantı kavramı veren bir ek olup, Türkçede isim veya isim görevinde bulunan kelimeye +ki ekinin bağlanmasıyla sağlanır. Bu ek ünlü uyumlarına aykırı düşer ve kalma durumu (bulunma hali/ lokatif) ekiyle kalıplaşır: evdeki, sondaki, bendeki, benimki, seninki, onunki, bizimki vb. (Gülensoy, 2010:544).

Önder Çağırın da bulunma ekinden sonra gelen +DA+ki (+DAki) yapısı ile ilgi hal ekinden sonra gelen (+In, +Un, +nIn, +nUn) +ki yapısının birleşik ek olmadığını ifade ederken neden olarak da birleşik eklerden birisinin tek başına kullanılmaması durumunda birleşik ek olamayacağını, bu yapılarıdaki durumun da bu şekilde olduğunu, ayrı ayrı fonksiyonlarda olan ve üst üste gelerek oluşan bu yapıların ek yığılması olabileceğini ileri sürmektedir (Çağırın, 2011:421).

2.3.2. Çekim Eki-Yapım Eki Bağlamında +DAki Yapısı

Bu bölümde öncelikle +DAki yapısının çekim eki mi yapım eki mi olduğu hususu ele alınmış daha sonra mevcut çalışmalardan elde edilen veriler betimlenmiştir:

Zülfikar, +ki eki ve +DAki yapısını çekim eki olarak değerlendirmekte ve şu örneklerle açıklamaktadır: *aşağıdaki, orunki, deminki vb. Bu ek, dünkü, o günkü gibi birkaç örnekte çekime girer. Bu ek, kelime türetmek amacıyla kullanılmaz* (Zülfikar, 2011:100).

Karaağaç, +ki, +nInki, +DAki gibi şekillerde bulunan eki, *kim* zamiri ile ilgili görerek lokatif ve genitif grubuna dâhil eder ve nesneyi temsil eden bir zamir olarak değerlendirir (Karaağaç, 2011:423). Bu bağlamda düşünüldüğünde Karaağaç'ın eki hem çekim eki hem yapım eki olarak değerlendirdiği anlaşılmaktadır.

Karahan ise +ki ekinin dolayısıyla da +DAki yapısının yapım eki olarak değerlendirilmesi gerektiğini şu örnek üzerinden savunmaktadır: *Evdeki çocuk'ta+ki'yi kaldırdığımız zaman evde çocuk şeklinde bir tamlama ortaya çıkıyor. Şimdi siz evde'yi nasıl sıfat yaparsınız? Nasıl çocuğun niteleyicisi durumuna getirirsiniz? Ancak +ki ile yapabilirsiniz. Ev çocuk da anlamsız. Evdeki çocuk olur. +ki bir başka yönüyle yapım ekidir* (Karahan, 2011:425).

Banguoğlu, +ki ekini ve +DAki yapısını +ki Sıfatları madde başlığında yapım ekleri arasında değerlendirerek +ki eki ve +DAki yapısının yapım eki olduğunu şu örnekler üzerinden açıklamaktadır: *şimdiki = şimdi olan, evdeki = evde olan, bulunan, seninki = senin olan, sana ait olan gibi. Burada +ki ek kelime olarak öbür sıfat-füller gibi sıfat ve zamir hükmünde olup eklendiği kelimeyi de sıfat ve zamir yapar. (şimdiki zaman /evdeki pazar/benimki geldi). Zaman ve yer yön zarflarına doğrudan doğruya geldiği hallerde +ki bir üretim eki sayılır, sıfat ve zamir olan kelimeler yapar: önceki, sonraki, şimdiki, sabahki, deminki, yarınki, geçen seneki, öteki, beriki, içeriki, dışariki, aşağıki, karşıki gibi* (Banguoğlu, 1998:184-185).

Ergin +kieki ve +DAki yapısını hem yapım hem çekim ekleri arasında değerlendirmektedir. Nitekim Ergin bu ekin isimlerden temsil ve vasıf isimleri, yani, zamir ve sıfat olarak kullanılan isimler yaptığını, başlıca fonksiyonunun” içinde bulunma, bağlılık ve aitlik” ifade ettiğini, bir nesneyi bağlı ve ait olduğu başka bir nesneye göre veya zaman ve mekân içindeki yerine işaret etmek suretiyle belirttiğini ifade etmekte ve konu ile ilgili şu örnekleri sıralamaktadır: *şimdi+ki, demin+ki, önce+ki, sonra+ki, öte+ki, beri+ki, karşı+ki, akşam+ki, yarın+ki, dün+kü, bugün+kü, o zaman+ki, evvelki, aşağı+ki, yukarı+ki, bende+ki, yerde+ki, gökte+ki, altta+ki, üstte+ki, benim+ki, senin+ki, onun+ki, köylümün+ki, komşunun+ki vb.* (Ergin, 2009:161).

Korkmaz da +ki eki ve +DAki yapısını hem yapım hem çekim ekleri arasında değerlendirerek bahse konu ile ilgili olarak şunları ifade etmektedir:

Korkmaz, ekin yalın +ki veya +DAki biçiminde, bir yandan eklendiği sözün anlamına yeni bir anlam katmadan adlar arasında geçici ilgi ve aitlik bağı kurduğu için bir çekim eki

niteliğinde olduğunu diğer taraftan da sıfat görevi yaptığı ve kendinden sonra ad çekimi ekleri alabildiği (evdeki+n+i, evdeki+n+e, evdeki+n+den) için aynı zamanda bir yapım eki niteliği taşıdığını, bu iki özelliği dolayısıyla, eki hem yapım hem de çekim ekleri arasında gösterme gereği duyduğunu ifade etmektedir(Korkmaz, 2014:128).

Kahraman,+DA'lı adların sıfat yapım eki +ki'yi alarak sıfatlaşabildiğini, söz konusu yapıda +ki ekinin düşmesiyle de, +DA'nın+ki'nin görevini yüklenerek yapım eki özelliği kazanabildiğini şu örneklerle açıklamaktadır: *Bu konudaki düşüncelerini açıkladı>Bu konuda düşüncelerini açıkladı vb*(Kahraman, 2011:400).

Öztürk, aslında çekim eki olduğu kabul edilen +ki aitlik ekinin getirildiği yapıların sıfat ve isim kalıbında kullanıldığını ve özel çekim eklerini alabildiğini dolayısıyla da bu yapının yapım ekleri gibi kullanılabildiğini belirtmektedir (Öztürk, 2011:434).

Çotuksöken, "Yapı ve İşlevlerine Göre Türkiye Türkçesinin Ekleri" adlı eserinde +DAki yapısını +DAki[<+DA+ki] madde başlığında çekim eki olarak değerlendirmekte ve şunları ifade etmektedir:

Ad soylu sözcüklere (ad, sıfat, adıl vb) dizimde sıfat işlevi yükler: ev+deki (Evdeki hesap çarşıya uymaz.), sokak+taki (çöpler), içimizdeki (şeytan), yanın+daki (arkadaşın), uzak+taki (akrabalar), yakın+daki köyler... (Çotuksöken, 2011:59).

Çotuksöken aynı eserin +kI maddesinde ekin, yer-yön adlarıyla kimi zaman ad ve belirteçlerine getirilerek "söz konusu şeye ait olan, onunla ilgili olan, onunla ilgili bulunan" anlamında sıfatlar türettiğini ve yapım eki olduğunu (*akşam+ki (toplantı), dün+kü (kaza), evvel+ki (gün)vb.*); buna karşın adlarla kurulan tamlamalarda, tamlanan düşerken tamlayana getirilerek tamlananın işlevini yüklenerek, adıl işlevinde kullanılması durumunda da çekim eki olduğunu (*benim kitabım>benim+ki, senin sevgilin>senin+ki, bizim akrabalarımız>bizim+ki+ler vb.*) ifade etmektedir (Çotuksöken, 2011:59).

2.3.3. +DAki Yapısı ile İlgili Tespit Edilen Gramatikal Hususlar

1. İsim ya da isim soylu sözcüklerin kök ve gövdelerine gelen bulunma halinden (+DA) sonra gelen +ki eki ile bu yapının (+DAki) oluştuğu ve +ki ekinin diğer kullanım alanlarına göre +DAki yapısının daha işlek bir kullanıma sahip olduğu anlaşılmaktadır: *biz+de+ki, onlar+da+ki, ayak+ta+ki, çiftlik+te+ki vb.*
2. Hamza Zülfiyar, Muharrem Ergin, Zeynep Korkmaz ve Tahir Kahraman +DAki yapısını birleşik ek olarak değerlendirmektedir (Zülfiyar, 2011:78; Ergin, 2009:162; Korkmaz, 2014:128; Kahraman, 2011:407).
3. Korkmaz (2014:128), +DAki (<+DA+ki) yapısını +DA bulunma durumu ekiyle +ki aitlik ekinin birleşmesinden oluşan bir ek olarak tanımlarken "Türkçede Eklerin Kullanılış Şekilleri ve Ek Kalıplaşması Olayları" adlı eserinde bu eki birleşik ekler kategorisinde değerlendirmemiştir (Korkmaz, 2011:5-75).
4. Tuncer Gülensoy, +DAki yapısının ek kalıplaşması olayı ile oluştuğunu ifade etmektedir (Gülensoy, 2010:544).

5. Önder Çağırın ise +DAki yapısını birleşik ek olarak kabul etmeyerek bu yapının ek yığılması şeklinde değerlendirilebileceğini ifade etmektedir (Çağırın, 2011:421).
6. +DAki yapısı incelenen mevcut çalışmalarda genellikle hem çekim ekleri hem yapım ekleri arasında değerlendirilmiştir: Leyla Karahan, Zeynep Korkmaz, Muharrem Ergin ve Günay Karaağaç +DAki yapısını hem çekim hem yapım ekleri arasında değerlendirmişlerdir.
7. Karahan (2011:425), Kahraman (2011:407), Öztürk, (2011:434), Banguoğlu (1998:184-185) ve Korkmaz (2014:128) ise +DAki yapısını +ki ekinin diğer kullanım alanlarından ve işlevlerinden ayrı bir biçimde değerlendirerek özellikle bu yapının yapım eki olduğu hususunu dile getirmektedirler.
8. Zülfikar (2011:100) ve Çotuksöken (2011:59) de +DAki yapısının sözcük türetmede kullanılamayacağını dolayısıyla çekim eki olarak değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.
9. +DAki yapısında bulunan +ki ekinin düşmesiyle +DA onun görevini yüklenerek yapım eki özelliği kazanabilmektedir: *Bu yazıdaki anlatılanları dinleyicilere aktardı > Bu yazıda anlatılanları dinleyicilere aktardı.*
10. +DAki yapısı diğer sıfat-fiillerde olduğu gibi sıfat hükmünde olup eklendiği kelimeyi sıfat yapmaktadır: *evdeki çocuk / evdeki = evde olan, bulunan; vapurdaki (kız), ormandaki (ağaç); yazıdaki (sıfat) sözcükler (isim) örneğinde +DAki yapısı sıfat görevinde kullanılmıştır.*

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

1. Mevcut çalışmalarda +ki ekini adlandırmada terim birliğinin olmadığı tespit edilmiştir. Nitekim +ki ekinin aitlik eki, aitlik zamiri, aitlik sıfatı, ek zamir, ilgi adlı, ilgi eki, ilgi zamiri, isimlerde aitlik, karmaşık ek, mülkiyet zamiri, sahiplik zamiri, sıfat-fiil +ki, vasfiyet zamiri ve zamirlik ek gibi çeşitli adlandırmalarının olduğu saptanmıştır.
2. Türk dilinin tarihsel dönemleriyle ilgili yapılan mevcut çalışmalarda +ki ekinin kullanılış şekli/şekilleri aşağıdaki gibi tespit edilmiştir:

Türk Dilinin Tarihsel Dönemleri	+ki Ekinin Kullanılış Şekli/Şekilleri
Eski Türkçe	+k1 / +ki / +g1 / +gi
Karahanlı Türkçesi	+k1 / + ki
Harezmi Türkçesi	+k1 / + ki / +g1
Kıpçak Türkçesi	+k1 / +ki / +g1 / +gi
Çağatay Türkçesi	+k1 / +ki / +g1
Eski Anadolu Türkçesi	+k1 / + ki
Osmanlı Türkçesi	+g1 / +gi / + ki
Türkiye Türkçesi	+k1 / + ki / +kū

3. Mevcut çalışmalardan elde edilen bulgulardan hareketle +ki ekinin işlevleri tarafımızdan şu şekilde formülize edilmiştir:
 - a) [İsim/İsim Soylu Sözcük (Yer/Zaman Zarfı) +Ø (Yalın Hali) + ki/+kū] : +ki eki isim veya isim soylu sözcüklerin -özellikle yer veya zaman zarflarının- yalın haline gelerek

onları zaman belirten birer sıfat haline getirmektedir: *gece+ki ayaz, önce+ki soru, dün+kü maç vb.*

- b)** [İsim / İsim Soylu Sözcük (İşaret/Şahıs Zamiri) + İlgil Hal Eki (+In, +Un, +nIn, +nUn) +ki]: +ki eki isim veya isim soylu sözcüklerin -özellikle işaret ve şahıs zamirlerinin-ilgi halinden sonra gelerek işaret ve şahıs zamirleriyle kurulan isim tamlamalarında tamlanan ögesinin yerine kullanılmakta ve bir varlığı "ilgili bulunma, ait olma" anlamı ve işlevi ile temsil etmektedir: *benim yazım>benim+ki, sizin eviniz>sizin+ki vb.*
- c)** (İsim /İsim Soylu Sözcük + Bulunma Hal Eki (+DA + ki)+DAki]:+ki eki isim ya da isim soylu sözcüklerin bulunma haline gelerek onları yer belirten birer sıfat haline getirmektedir: *aşağı+daki soru, yerdeki çöp, banka+daki para, kitap+taki bölüm, kümes+teki yumurta vb.*
- 4.** Türk dilinin yazıyla takip edilebilen ilk dönemlerinden günümüze kadar kullanılagelen +DAki yapısının kullanım alanının +ki ekinin diğer kullanım alanlarına göre daha işlek olması,+DAki yapısının diğer sıfat-fiillerde olduğu gibi sıfat hükmünde olup eklendiği kelimeyi sıfat yapması ve ek kalıplaşması ya da ek yığılması olayları çerçevesinde değerlendirildiğinde bu yapının birleşik ek özelliği taşımasından dolayı +DAki yapısının +ki ekinin diğer kullanım alanlarından ve işlevlerinden ayrı bir biçimde değerlendirilmesi gerekmektedir.
- 5.** Söz konusu +DAki yapısının birleşik ek olarak kategorize edilerek müstakil bir ek olarak değerlendirilmesi durumunda +ki eki ile ilgili gerek adlandırmalarda gerek +ki ekinin kullanımı ve işlevleri ile ilgili farklı değerlendirmelerde kısmen de olsa bir birliktelik sağlanacağı görüşündeyiz.

4. KAYNAKÇA

- Alyılmaz, C. (1994). *Orhun Yazıtlarının söz dizimi*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Argunşah, M. (2013). *Tarihi Türk Lehçeleri "Çağatay Türkçesi"*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Argunşah, M. ve Sağol Yüksekaya, G. (2013). *Tarihi Türk lehçeleri "Karahanlıca, Harezme, Kıpçakça Dersleri"*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Banguoğlu, T. (1998). *Türkçenin grameri*. 5.Baskı. Ankara: TDK Yayınları.
- Bilgegil, M. K. (2009). *Türkçe dilbilgisi*. 3. Baskı. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınevi.
- Çotuksöken, Y. (2011). *Yapı ve işlevlerine göre Türkiye Türkçesinin ekleri*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Deny, J. (1941). *Türk Dili grameri*. (Tercüme: Ali Ulvi ELÖVE). İstanbul.
- Eckmann, J.(1988). *Çağatayca el kitabı*. (Haz. Günay Karaağaç). Edebiyat Fakültesi Basım Evi. İstanbul.
- Eckmann, J. (1996). *Harezme, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi üzerine araştırmalar*. (Haz. Osman Fikri Sertkaya). Ankara: TDK Yayınları.

- Ediskun, H. (1992). *Türk dilbilgisi (Sesbilgisi-Biçimbilgisi-Cümlebilgisi)* (4. Baskı). İstanbul: Remzi Kitap Evi.
- Eker, S. (2003). *Çağdaş Türk dili* (2.Baskı). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Emre, A. C. (2004). *Türkçe Sarf ve Nahiv "Eski Lisân-ı Osmânî Sarf ve Nahiv"*. (Haz. Gülден Sağol, Erdal Şahin, Nurgül Yıldız), Ankara: TDK Yayınları.
- Ercilasun, A. B. (2004). *Başlangıçtan yirminci yüzyıla Türk dili tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ergin, M. (2009). *Edebiyat ve eğitim fakültelerinin Türk dili ve edebiyatı bölümleri için "Türk Dil Bilgisi"*, İstanbul: Bayrak Basım /Yayım /Dağıtım.
- Gaban, A.V. (1995). *Eski Türkçenin grameri*. (Çeviren Mehmet AKALIN). Ankara: TDK Yayınları.
- Gencan, T. N. (1997). *Dilbilgisi I-II-III*, (28. Baskı). İstanbul: Kanaat Yayınları.
- Gülsevin, G. (2011). *Eski Anadolu Türkçesinde ekler* (3.Baskı). Ankara: TDK Yayınları.
- Güneş, S. (1999). *Türk Dili ve anlatım bilgisi*. İzmir:Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlük Matbaası.
- Haceminoğlu, N. (2013). *Karahanlı Türkçesi grameri*. (4. Baskı). Ankara: TDK Yayınları.
- Hatiboğlu, V. (1981). *Türkçenin ekleri* (2.Baskı). Ankara: TDK yayınları
- Hengirmen, M. (1999). *Dilbilgisi ve dilbilim terimleri sözlüğü*, Ankara: Engin Yayın Evi
- Hepçilingirler, F. (2012). *Türkçe dilbilgisi öğretme kitabı*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Kahraman, T. (2011). *"Çağdaş Türkiye Türkçesinde ad çekimi eklerinin kullanım özellikleri ve işlevleri"*, Türk Gramerinin Sorunları (Bildiriler), (Birleştirilmiş 1. Baskı). Ankara: TDK Yayınları.
- Karaağaç, G. (2013). *Dil Bilimi terimleri sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Karaağaç, G. (2013). *Türkçenin Dil bilgisi* (2. Baskı). Ankara:Akçağ Yayınları.
- Karamanlıoğlu, A. F. (1994). *Kıpçak Türkçesi grameri*,Ankara: TDK Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2014). *Türkiye Türkçesi grameri (Şekil Bilgisi)*. Ankara: 4. Baskı, TDK Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2011). *Türkçede eklerin kullanılış şekilleri ve ek kalıplaşması olayları* (3.Baskı). Ankara: TDK Yayınları.
- MEB Komisyon (2015). *6.Sınıf Türkçe çalışma kitabı*. MEB Yayınları.
- MEB Komisyon (2015). *11.Sınıf Dil ve anlatım kitabı*. MEB Yayınları.

- Öner, Mustafa (1998). *Bugünkü Kıpçak Türkçesi*. Ankara: TDK yayınları.
- Öztürk, R. (2011). “*Yapım eklerinin nitelikleri, sınırları işlevleri ve sorunları*”. Türk Gramerinin Sorunları (Bildiriler) (Birleştirilmiş 1. Baskı). Ankara: TDK Yayınları.
- Tâhir K. (2004). *Kavâid-i Lisân-ı Türkî*. (Haz. Leyla Karahan, Ülkü Gürsoy). Ankara: TDK Yayınları.
- Tekin, T. (2003). *Orhon Türkçesi grameri* (2.Baskı). İstanbul: Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi TDK Yayınları.
- Timurtaş, F. K. (2005). *Eski Türkiye Türkçesi*. (5. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Timurtaş, F. K. (1997). *Osmanlı Türkçesi grameri III* (8. Baskı). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Tulum, M. (2012). *Osmanlı Türkçesine giriş* (5. Baskı). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimsek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yüce, N. (2012). “*Türk Dili*”, TDV İslam Ansiklopedisi, 41. cilt, ss. 497-500. İstanbul: TDV Yayınları.
- Zülfikar, H. (2011). *Terim sorunları ve terim yapma yolları* (2.baskı). Ankara: TDK Yayınları.